

Mälardalens Högskola, ISB
Institution för Samhälls- och Beteendekunskap,
Välfärdsarbete med inriktning mot rehabilitering
C-uppsats i Sociologi, BK2890
Eskilstuna VT 2006

Sociologi C

Tufft att få jobb

- En kvalitativ studie av en grupp akademiker som har haft det svårt att komma in på arbetsmarknaden

Författare: Heléne Granlund

Examinator: Pär Engholm

Handledare: Tommy Törnqvist

SAMMANFATTNING

Denna uppsats belyser att det inte är alldeles enkelt alla gånger att komma in på arbetsmarknaden trots hög utbildning. Jag har studerat åtta personer som haft det tufft i sin etableringsprocess, att gå från utbildning till arbetsmarknaden inom det område de utbildat sig. Samtliga intervjuade har en akademisk examen med minst 120 poäng. Metoden som används är kvalitativ forskningsintervju och vid tolkandet av intervjuerna använder jag mig av hermeneutisk ansats. Det jag kommit fram till i min undersökning är att familjesituationen har haft betydelse, kontaktnätverk, ålder och arbetslivserfarenhet. Jag har också i mitt material kommit fram till att upplevelsen att inte få arbete trots hög utbildning har varit en tuff process för flera intervjuade känslomässigt.

Nyckelbegrepp är; Akademiker, arbetsmarknad, högutbildade, individualisering

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	4
2	BAKGRUND	5
2.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
3	TIDIGARE FORSKNING	7
3.1	ANDERS HALLQVIST: ARBETSLIV OCH MOBILITET - EN FORSKNINGSÖVERSIKT	7
3.2	CHARLOTTE SAMUELSSON, SÖKAKTIVITET OCH JOBBANSPRÅK – KAN ARBETSLÖSA PÅVERKA SINA JOBBCHANSER?	8
3.3	MATS KLINGVALL: FÖRETAGENS REKRYTERINGSMETODER - HUR ARBETSLÖSA FÅR JOBB	8
3.4	BOLINDER MARGARETA - HANDLINGSSTRATEGIER OCH JOBBCHANSER.	9
4	METOD	11
4.1	VAL AV METOD.....	11
4.2	URVAL OCH GENOMFÖRANDE	12
4.3	VALIDITET, RELIABILITET OCH ETISKA RIKTLINJER.....	13
4.3.1	<i>Validitet och reliabilitet</i>	13
4.3.2	<i>Etiska riktlinjer</i>	14
5	TEORETISK ANKNYTNING	15
5.1	ULRICH BECK – OM INDIVIDUALISERING	15
5.2	BOLINDER MARGARETA - HANDLINGSSTRATEGIER OCH JOBBCHANSER.	17
6	RESULTAT OCH ANALYS	20
6.1	KORT PRESENTATION AV RESPONDENTERNA	20
6.2	CENTRALA TEMAN.....	21
6.3	TEMA 1. TUFFT ATT MÖTA ARBETSMARKNADEN	21
6.4	TEMA 2. SVÅRIGHETER FÖR RESPONDENTERNA ATT KOMMA IN PÅ ARBETSMARKNADEN	23
6.5	TEMA 3. FÖRVÄNTNINGAR PÅ UTBILDNINGEN OCH FRAMTIDA JOBBCHANSER.....	26
6.6	SAMMANFATTNING AV RESULTATET	27
7	SLUTDISKUSSION	28
8	KÄLLFÖRTECKNING	33
9	BILAGA	34
	<i>Missivbrev</i>	34
10	BILAGA	35
	<i>Intervjuguide, akademiker</i>	35
11	BILAGA	40
	<i>Sammanställning av urval av intervjupersoner och bortfall</i>	40

1 INLEDNING

Det debatteras idag mycket om akademikers situation på arbetsmarknaden, både i media och inom politiken. Individerna som läser på högskola/universitet lägger ner mycket tid och pengar för att leva upp till det kunskaps törstiga samhälle vi lever i. Sverige som land kräver dessutom allt fler med högre utbildning för att klara den internationella konkurrensen. Vi lever i ett samhälle idag som kräver att vi måste specialisera oss med hjälp av utbildning. Men trots att vi utbildar oss och lyckas ta akademiska examen så finns ingen garanti för att få ett jobb. Att satsa på en högre utbildning är därför ett risktagande. Det är alltså inte självklart att efter avslutade studier på högskolenivå/universitet gå direkt ut i jobb. Många akademiker gör det, men det finns också dem som inte alldeles enkelt hittar ut på arbetsmarknaden. Vad är det som gör att det inte alltid är så enkelt, vilka faktorer spelar roll i att det kan vara svårt att etablera sig på arbetsmarknaden? Hur upplever akademiker sin situation? Med hjälp av dessa funderingar har jag gjort denna undersökning och studerat akademiker som inte haft det enkelt att etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutad examen inom utbildningsområdet.

Min uppsats ingår i en undersökning av högskoleutbildades etablering på arbetsmarknaden två år efter examen. Undersökningen ingår som del i MOBIL-projektet som bedrivs vid Mälardalens Högskola-ISB. MOBIL är ett av 18 projekt inom Dynamo-programmet som är finansierat av VINNOVA, projekten handlar om olika aspekter av rörlighet på arbetsmarknaden, som ska leda till ökad kunskap om vilka möjligheter och hinder som finns för etablering på den rörliga arbetsmarknaden som råder i samhället idag.

2 BAKGRUND

Det är allt fler som börjar på landets högskolor och universitet. Detta för att förbättra sin kompetens och sina chanser på arbetsmarknaden (det är dubbelt så många studenter som tar ut sin examen idag än vad det var för tio år sedan enligt SCB). Vilken utbildning som är det bästa valet beror på hur arbetsmarknaden ser ut och är väldigt olika då efterfrågan och tillgång styr och varierar samtidigt som det bästa valet är idag är mer knutit till individens egna intressen (Hallqvist,2005:3).

De senaste tio åren har antalet studenter på våra högskolor/universitet ökat med ca 50 procent. Ca 68 000 högutbildade är arbetslösa eller är med i något arbetsmarknadsprogram idag. Detta visar att alla högutbildade inte får arbete direkt efter examen. Högskoleverket har undersökt högskoleutbildades arbetssituation ett till ett och ett halvt år efter examen. De har kommit fram till att ca 70 procent hade etablerat sig på arbetsmarknaden under den tidsperioden. Vad är det som gör att de andra 30 procenten inte gör det? En del av dem läser vidare eller flyttar utomlands, men så är det några procent som inte lyckats etablera sig. Är det stor konkurrens om jobben? Har man läst en utbildning som det är ett överskott inom på arbetsmarknaden? Nedan visar jag statistik från Saco som talar om hur arbetslösheten ser ut bland högutbildade beroende vilken utbildning man tagit examen inom.

I statistik från SACO visas vilka grupper av akademiker som är mest/minst utsatta för arbetslöshet. 2006, augusti månad var 4,8 procent, 68 237 personer av alla med minst tvåårig eftergymnasial utbildning arbetslösa eller med i något arbetsmarknadsprogram. 2001 var motsvarande siffra på 2,6 procent (Källa: AMS, SCB utbildningsregistret och SACO).

I följande statistik som påvisas hur arbetslösheten ser ut inom olika utbildningsområden (SACO).

**Personer med minst två års eftergymnasial utbildning.
Arbetslösa eller i konjunkturberoende arbetsmarknadsprogram.
Augusti 2006**

Utbildningsinriktning	Antal öppet arbetslösa	Antal i arbm program	Totalt	Andel öppet arbetslösa*	Andel i arbm program*	Totalt *
Pedagogik och lärarutbildning	6 673	3 071	9 744	2.1 %	0.9 %	3.1 %
Konst och media	4 164	1 862	6 026	13.3 %	5.9 %	19.2 %
Humaniora	2 571	967	3 538	4.4 %	1.6 %	6.1 %
Samhälls- och beteendevetenskap	3 813	1 563	5 376	4.3 %	1.7 %	6.1 %
Journalistik och information	1 463	723	2 186	6.4 %	3.1 %	9.6 %
Företagsekon., handel, administration	6 984	2 949	9 933	4.1 %	1.7 %	5.9 %
Juridik och rättsvetenskap	963	379	1 342	2.5 %	1.0 %	3.5 %
Biologi och miljövetenskap	1 334	483	1 817	9.1 %	3.3 %	12.5 %

Utbildningsinriktning	Antal öppet arbetslösa	Antal i arbm program	Totalt	Andel öppet arbetslösa*	Andel i arbm program*	Totalt*
Fysik, kemi, geovetenskap	1 267	481	1 748	8.6 %	3.2 %	11.8 %
Matematik och övr naturvetenskap	793	308	1 101	3.4 %	1.3 %	4.7 %
Data	3 301	1 823	5 124	8.9 %	4.9 %	13.8 %
Teknik och teknisk industri	4 966	2 637	7 603	2.8 %	1.4 %	4.2 %
Material och tillverkning	468	216	684	7.1 %	3.2 %	10.3 %
Samhällsbyggnad & byggnadsteknik	1 178	770	1 948	3.3 %	2.1 %	5.5 %
Lantbruk, trädgård, skog & fiske	461	263	724	2.7 %	1.5 %	4.3 %
Djursjukvård	41	24	65	1.4 %	0.8 %	2.3 %
Hälso- och sjukvård	3 225	1 624	4 849	1.3 %	0.6 %	1.9 %
Socialt arbete och omsorg	1 491	757	2 248	2.2 %	1.1 %	3.3 %
Övrig utbildning	1 658	559	2 217	2.6 %	0.9 %	3.5 %
TOTALT	46 814	21 459	68 273	3.2 %	1.5 %	4.8 %

* Avser andelen av befolkningen i respektive grupp.

Källor: AMS och SCB Utbildningsregistret/Bearbetat av SACO

Nästan en tredjedel av de arbetslösa akademikerna var långtidsarbetslösa (de som varit arbetslösa i sex månader eller längre) och denna siffra har ökat med fyra procent sedan i fjol. Inom konst och media är arbetslösheten störst (19,2 procent), därefter kommer data (13,8 procent) och på tredje plats finns biologi och miljövetenskap (12,5 procent). Arbetsmarknaden inom hälso- och sjukvård har minst arbetslöshet med 1,9 procent. Det framkommer också att det är mindre arbetslöshet bland de grupper som vanligtvis finns inom den offentliga sektorn. Tabellen visar att trots hög utbildning så är det många akademiker som står utanför arbetsmarknaden. Hur kommer det sig, vilka faktorer spelar roll till att det inte är alldeles enkelt att etablera sig på arbetsmarknaden? Hur ser de på sin situation?

2.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka faktorer som ligger till grund för att det varit svårt att etablera sig på arbetsmarknaden eller inte alls efter avslutad högskoleutbildning. I undersökningen studeras åtta respondenter som har haft svårigheter vid etableringen på arbetsmarknaden efter sin examen.

De frågeställningar jag vill belysa är:

- Hur har man upplevt sin situation när det gäller etableringen på arbetsmarknaden?
- Vilka faktorer påverkar inträdet på arbetsmarknaden?
- Vilka förväntningar finns det på utbildning och framtida jobbchanser?

3 TIDIGARE FORSKNING

I detta avsnitt kommer jag att ta upp tidigare forskning som jag anser är relevanta för mitt syfte och frågeställningar. Jag presenterar här fem artiklar vars studier handlar om individens etablering på arbetsmarknaden, vilka strategier som kan underlätta i den sökandes situation samt kontaktnätverk. Jag har även med en studie om den arbetssökandes subjektiva upplevelse av hjälp/stöd från arbetsförmedlingen då det gäller att få anställning/hitta jobb. Dessa artiklar har jag sökt via Arbetslivsinstitutet och SACO. Artiklarna berör att det inte alltid är så enkelt att hitta ut på arbetsmarknaden trots utbildning. Det krävs att individen idag är handlingskraftig och är målinriktad. Det finns flera sätt att söka sig ut på arbetsmarknaden, exempelvis genom kontakter, annonser eller bemanningsföretag. Det är många faktorer som spelar roll om den enskilda individen är attraktiv på arbetsmarknaden eller inte. Dessa är om den enskilde har rätt formell utbildning som krävs, erfarenhet inom det sökta området, kön, ålder och etnicitet. Det gäller att med hjälp av olika strategier skapa delmål för att nå sitt mål, att få det arbete man vill ha idag på arbetsmarknaden. Att vara handlingskraftig, vilket inte är alldeles enkelt.

3.1 Anders Hallqvist: Arbetsliv och mobilitet - en forskningsöversikt

Hallqvist har skrivit en förstudie inför ett forskningsprogram vid Linköpings universitet 2005 i samarbete med Arbetslivsinstitutet som berör arbetslivet när det gäller rörlighet på arbetsmarknaden. Han har samlat material från flera forskare och författare som studerat ämnet. Hans syfte är att medverka till en bättre förståelse av människors rörlighet på arbetsmarknaden vilket han belyser med rörlighet, mobilitet, inom en organisation eller mellan organisationer. Hallqvist lyfter fram att individen idag styrs mer av egna intressen när det gäller val av utbildning eller yrkeskarriär, än vad som efterfrågas på arbetsmarknaden, detta då individen sätter sina egna intressen mer i fokus (Hallqvist,2005:1-4).

Individuella strategier: Allt större krav ställs på att individen på egen hand ansvarar för sin anställbarhet och karriärutveckling (Beynon m fl, 2002). Inte minst mot bakgrund av denna tilltagande individualism finns det anledning att fundera över hur individen bemästrar egna och andras önskemål om ökad rörlighet (Hallqvist,2005:3).

Vidare diskuterar han om betydelsen av intermediäres funktion för rörlighet på arbetsmarknaden. Intermediärer är en samlad beteckning på aktörer som agerar konsultativt

och i gränlandet mellan företag och mellan företag och arbetssökande. När det gäller intermediärens funktion så refererar Hallqvist till Benner och Kaziz tolkning. De anser att arbetsgivare och arbetssökande har behov av att få tillgång till grundliga kunskaper om varandra för att matchningen ska bli så träffsäker som möjligt. Detta sker genom att företag i allt större utsträckning använder sig av intermediärer (olika rekryteringsföretag, exempelvis arbetsförmedlingen) för att hitta rätt kompetens för företaget. Han pekar också på att större rörlighet kan antas motverka ohälsan i arbetslivet vilket också kan bidra till att främja den samhällsekonomiska utvecklingen (Hallqvist,2005:3,7).

3.2 Charlotte Samuelsson, Sökaktivitet och jobbspråk – kan arbetslösa påverka sina jobbchanser?

Avsikten med Samuelssons studie är att undersöka hur aktivt man söker arbete och om det är av betydelse vilken lön individen vill ha i samband med sin anställning, det vill säga vilket jobbspråk denne har. Hennes urval är ett slumpmässigt urval av 792 arbetssökande personer i åldrarna 26-55 år. Samtliga var inskrivna på arbetsförmedlingen som arbetssökande 1992 och hennes studie studerar de inskrivna under ett år. Hon skiljer på ny- och åter-anställningar. Vid återanställningar har arbetsgivaren och den sökande en naturlig kontakt där man på förhand känner till arbetssituation och lön. Resultaten visar att antalet olika sökmetoder för att hitta ett arbete är viktigare än hur många timmar den sökande lagt ner för att hitta arbete. Hennes utgångspunkt är att se om den arbetslösa kan förbättra sin situation genom olika bemästringsstrategier, med vilket författaren avser vilka olika vägar, vilka sökmetoder man använt sig av för att söka sig ut på arbetsmarknaden. Hon har kommit fram till att de som söker mer aktivt ökar sina chanser för att få en nyanställning samt att höga jobbspråk kan bidra till att det är svårare att få en nyanställning. Studien visar att de som har en partner med sysselsättning har lättare att nyanställas än ensamstående, vilket kan bero på att denne har etablerade kontakter inom arbetslivet. När det gäller den arbetslösas tro på möjligheterna att kunna få jobb eller inte så visar hennes studie att de som anser sig ha små jobbchanser har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden (Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg 9, nr 1, våren 2003, Samuelsson,2003:37-47).

3.3 Mats Klingvall: Företagens rekryteringsmetoder - hur arbetslösa får jobb

Mats Klingvall är anställd på Finansdepartementets budgetavdelning. När artikeln skrevs var han utredare på Arbetsmarknadsstyrelsen. Artikelns huvudsyfte är att påvisa vilka sökkanaler

som arbetsgivare använde för att rekrytera arbetssökande till sin verksamhet. Studiens data är baserat på att under perioden hösten 1997 till i början av 1998 så utfördes det 425 arbetstagarintervjuer och 321 arbetsgivarintervjuer. Artikeln visar att det finns en hel del dolda jobb, som arbetsgivare rekryterat genom den informella sökkanalen. Det vill säga genom vänner, bekanta, arbetskamrater eller genom att återanställa tidigare anställda. Slutsatsen är att arbetsgivaren använde sig av den informella kontakten då det gällde återanställning av anställda och den formella sökkanalen användes för att nyanställa. Den formella vägen att tillgå är Af, Internet eller annan annonsering. Klingvall pekar också på Arbetsförmedlingens viktiga roll som medlare mellan arbetsgivare och sökande då de informella sökkanalerna saknas. Att endast ha tillgång till formella kanaler ger en svag förankring till arbetslivet. Här visar det också vikten av att arbetssökande tar egna kontakter med de företag man är intresserad av, för även om företag inte har tänkt rekrytera just då så visar undersökningen att företag anställt genom direktkontakt från sökandes sida. Sammanfattningsvis, det finns mer än en sökkanal att gå via gällande både arbetsgivare och arbetslösa, för att hitta personal/arbetsplats. Vidare bör både arbetslösa och Af arbeta mer företagsinriktat då det visar sig att det finns en hel del dolda arbeten på arbetsmarknaden, det vill säga arbeten som inte är utannonserade (Arbetsmarknad & Arbetsliv, .rg 4, nr 4, vintern 1998, Klingvall,1988:291-302).

3.4 Bolinder Margareta - handlingsstrategier och jobbchanser.

Bolinder vill i sin avhandling, *Handlingsutrymmets betydelse för arbetslösas upplevelser, handlingsstrategier och jobbchanser*, bidra med att öka förståelsen för de arbetslösas situation på den svenska arbetsmarknaden. Hon har studerat de arbetslösa som grupp. Det som framgår i hennes avhandling är vad som bestämmer den arbetslöses sökbeteende och vad detta har för betydelse för att finna ett arbete. Hennes studie bygger på tvärsnittdata, detta under en period av hög arbetslöshet. Studien genomfördes i form av 3 500 telefonintervjuer under perioden 1996-97. Hon valde att belysa de arbetslösas sökbeteende utifrån ett kvalitativt och ett kvantitativt perspektiv. Den kvalitativa delen handlar om vilka sökmetoder den arbetslösa använder sig av och den kvantitativa är baserad på hur mycket tid/hur många arbeten den arbetslösa sökt under en viss period. I studien framgår att sökbeteendet påverkas av individknutna faktorer och hur arbetsmarknadsläget ser ut. Hon kommer vidare fram till, vilket också överensstämmer med tidigare forskning, är att yngre män i större utsträckning använder sig av att söka arbete genom egna kontakter. När det gäller den formella sökmetoden att använda sig att söka arbete genom att svara på tidningsannonser är det ett

tillväga gångsätt som är särskilt vanligt bland yngre och medelålders, gifta/sammanboende, nordiska medborgare, tjänstemän, chefer och fri yrkesutövare. Det är också vanligare bland de högutbildade, långtidsarbetslösa, bland individer som bor på platser med låg arbetslöshet och på orter med mer än 120 000 invånare. Den formella sökvägen påverkas inte av könstillhörighet som den informella. Resultat visar att ålder, medborgarskap, utbildning, arbetsmotivation och ekonomisk situation är betydelsefulla sökvägar. Det framkommer också att arbetssökande genom annonser blir påverkade av hur arbetsmarknaden ser ut avseende hög eller låg konjunktur. Hon kommer också fram till att arbetssökande inte visar tecken till att passiviseras beroende arbetslöshetens längd då de långtidsarbetslösa inte söker arbete i mindre utsträckning än de korttids arbetslösa (Arbetsmarknad & Arbetsliv, .rg 5, nr 1, v.ren 1999, M.Bolinder:45-62).

4 METOD

4.1 VAL AV METOD

Denna undersökning är gjord genom att jag använt mig av den kvalitativa metoden forskningsintervju. Syftet med kvalitativa forskningsintervjuer är att jag som forskare försöker förstå intervjupersonernas situation och att försöka se världen utifrån deras perspektiv för att sedan tolka detta. Den kvalitativa forskningsintervjun är tekniskt sett halvstrukturerad. Detta innebär att frågorna varken är av helt öppen eller sluten karaktär och att intervjun kan utvecklas mer fritt genom att ordningen i vilken frågor ställs kan bytas och följdfrågor kan anknytas för att svaren kan förtydligas. Samtidigt ger frågeguiden ett stöd för att förutbestämda teman tas upp i intervjun, vilket ger en viss struktur och styrning av intervjun. Vilken information som blir central i undersökningen är beroende på vad som framkommer vid intervjun. Denna information samlas in genom intervjutillfällena som är så nära vanliga och vardagliga samtal som möjligt (Kvale,1997:13,34,35,36). Då mitt syfte med uppsatsen är att beskriva hur etableringen till arbetsmarknaden ser/sett ut två år efter uttagen examen och därmed vill öka min förståelse för intervjupersonernas upplevelser anser jag att det passar bäst med en kvalitativ forskningsmetod. Jag tror att ett kvantitativt frågeformulär skulle ha begränsat min undersökning. En kvalitativ metod kännetecknas av att den inte använder sig av siffror och tal i sitt resultat. Istället använder sig den kvalitativa metoden av språkliga formuleringar, skrivna eller talade (Kvale,1997:13,19).

För att analysera mitt insamlade intervjumaterial har jag använt mig av hermeneutisk tolkning. Hermeneutiken som metod utgår ifrån att studera olika människors utsagor. Detta gör att jag som forskare genom att tolka budskap som den intervjuade ger mig i intervjun. Syftet är att så noggrant som möjligt komma åt hur respondenten själv förstår och uppfattar sin situation. Själva tolkningsprocessen är det som utgör själva kärnan i den hermeneutiska forskningsmetoden. I den hermeneutiska forskningsmetoden betraktas det som sägs i en intervju som en text, vars innehåll utgör material för tolkningsprocessen. .

Jag har följaktligen tolkat intervjuerna som texter. Syftet är därvid att hitta mönster i texterna som binder ihop olika utsagor så att man från delaspekter kan förstå mer sammansatta mönster i respondenternas berättelser. (Kvale,1997:49-52). Dessa mönster som jag funnit ligger också till grund för de tre teman, genom vilka jag presenterar mitt resultat. Dessa tre tema är; ”tufft att möta arbetsmarknaden”, ”svårigheter att komma in på arbetsmarknaden” och ”förväntningar på utbildningen och framtida jobbchanser”.

4.2 URVAL OCH GENOMFÖRANDE

Vi har varit 15 uppsatsskrivare som inom ramen för projektet MOBIL vid Mälardalens högskola (ISB) har intervjuat 72 respondenter. Vi har genomfört intervjuerna utifrån en gemensam frågeguide (se bilaga). Dessa respondenter har våra projektledare inom MOBIL hjälpt oss studenter att få fram. I urvalsramen ingår de som tog ut sin examen år 2004 med minst 120 poäng inom beteendevetenskap, teknik eller ekonomi (se bilaga). Urvalsramen har hämtats från LADOK, det är ett offentligt register där alla uppgifter om slutförda kurser och examina vid Mälardalens Högskola skrivs in. Den gemensamma frågeguiden har möjliggjort att vi uppsatsskrivare har fått tillgång till ett stort material. Det belyser våra respondenters etableringsprocess till arbetsmarknaden efter avslutad examen till hur det ser ut idag. När alla intervjuer var klara gick vi tillsammans igenom materialet av intervjuer för att vi studenter i samråd skulle hitta de respondenter som var intressanta till var och ens uppsatsskrivares syfte. Jag använder mig av åtta respondenter som inte haft det alldeles enkelt att komma in på arbetsmarknaden, fyra har jag intervjuat själv och fyra intervjuer har jag fått tagit del av från de andra uppsatsskrivarna.

Vid urvalet av de åtta respondenter som ingått i denna studie har det viktigaste kriteriet varit att samtliga har upplevt svårigheter vid sin etablering på arbetsmarknaden. Skälet till urvalet har varit att få tillgång till erfarenheter och upplevelser från högskoleutbildade som mött större svårigheter vid mötet med arbetsmarknaden än vad som gällt i undersökningens mera normala fall. Detta måste också beaktas i den fortsatta analysen och i de slutsatser som dras. Inte heller har jag, inom ramen för denna begränsade studie, kunnat genomföra en jämförelse med denna grupp och de som varit mer framgångsrika i sin etablering, även om det skulle ha kunnat bidra till intressanta slutsatser.

Av dessa 72 respondenter hade jag som uppdrag att intervjua fem. En intervju gjordes i respondentens hem och en intervju genomfördes i bokad lokal på Mälardalens Högskola. Tre intervjuer gjordes via telefon. Fyra av de intervjuade respondenterna hade förberetts inför intervjun genom att ett missivbrev skickats ut som förklarade syftet med studien (se bilaga). Ett bortfall uppstod vilket jag löste genom att använda en reservrespondent. Denne fick en utförligare beskrivning gällande projektet vid kontakt genom telefon istället för missivbrev. Samtliga fem intervjuade hade jag telefonkontakt med innan intervjun för att presentera syftet ännu en gång och för att boka tid för när intervjun skulle äga rum. De intervjuer jag gjorde via personligt möte tog ca en och en halv timma per/intervju. Telefonintervjuerna tog cirka en timme för var och en. Dessa intervjuer spelades in på bandspelare. En av telefonintervjuerna

spelades över av misstag efter att transkriberandet av den var klart. Samma intervju blev av misstag raderad till hälften i min dator. Detta löste jag genom att rekonstruera den med hjälp av noggranna minnesanteckningar av intervjun. Tyvärr fanns inte tillgången till att ställa fölfrågor till denna respondent. Det var på grund av att respondenten skulle vara bortrest under en tidsperiod som skulle sträcka sig över tiden för vårt uppsatsarbete inom projektet. Mitt intryck är att samtliga intervjuer fungerat bra då jag anser att respondenterna varit noggranna och detaljerade i sin utsago. Jag upplever att respondenterna har varit positiva till undersökningen och velat berätta om sina erfarenheter. Det vill säga erfarenheter, förväntningar och strategier när det gäller hur etableringsprocessen på arbetsmarknaden sett ut. Jag känner att jag har med hjälp av frågeguiden lyckats få rika utsagor av hur respondenterna gått tillväga och vad som varit mer eller mindre bra i denna process när det gäller att gå från utbildning ut på arbetsmarknaden.

4.3 VALIDITET, RELIABILITET OCH ETISKA RIKTLINJER

4.3.1 Validitet och reliabilitet

Validitet är en kvalitets kontroll som jag som forskare använder mig av för att granska mitt material jag använder mig av i min undersökning. Genom att jag för en diskussion om validiteten i mitt arbete så påvisar jag att jag studerat mitt material i uppsatsen på ett tillförlitligt sätt. Denna kvalitetskontroll diskuterar Steinar Kvale genom att lyfta fram vikten av att arbeta systematiskt genom hela forskningsprocessen för att validiteten ska vara hög. (Kvale,1997:213).

För att styrka validiteten i min studie så har jag använt mig av respondenter som kan ge svar på frågor som omges i mitt syfte. Det vill säga akademiker som har haft det tufft att etablera/etablerat sig på arbetsmarknaden. Vid intervjuerna har jag använt mig av en intervjuguide som samtliga uppsatsskrivare inom projektet använt sig av. Detta för att få en utförlig beskrivning gällande respondenternas förväntningar, strategier och tillvägagångssätt vad gäller att etablera/etablerat sig på arbetsmarknaden. Frågorna är öppna och inte styrda, vilket är en fördel när man vill fånga någons upplevelse i livssituationen. För att få en säkrare tolkning har alla intervjuer bandats och skrivits ut, transkriberats. Följdfrågor har använts och jag har även tagit ytterligare kontakt med några respondenter då jag funnit det nödvändigt för att försäkra mig om att jag har förstått rätt eller när jag missat något jag velat ha svar på (Kvale:213). Fördelen med att samtliga uppsatsskrivare använt sig av samma intervjuguide är

att vi inom projektet kunnat ta del av varandras respondenter. Nackdelen med användandet av respondenter som andra uppsatsskrivare intervjuat är att jag inte fullt ut kan försäkra mig om att deras hantering gällande validitet och reliabilitet. Vi har dock haft ett gott samarbete inom gruppen och diskuterat tillvägagångssätt när det gäller intervjuandet och hantering av materialet för att uppnå en gemensam standard i arbetet.

4.3.2 Etiska riktlinjer

Det finns fyra riktlinjer som varje forskare bör diskutera när det gäller hur man i sin roll som forskare hanterar den intervjuade och materialet etiskt korrekt. Dessa riktlinjer på krav som ska tas hänsyn till är informations-, samtycke-, konfidentialitet- och nyttjandekravet (Kvale,1997:104). Med informations- och samtyckekravet menas att jag som forskare ser till att respondenten får information om undersökningens generella syfte och kunskap om ett de medverkar frivilligt och kan dra sig ur när som helst (Kvale,1997:107). Detta har alla respondenter fått som medverkar i denna undersökning. Dels av att missivbrev (se bilaga) skickats ut och dels via telefonkontakt. Samtliga intervjuade har gett sitt samtycke till att vara med i undersökningen och fått information om att det är frivilligt och att när som helst kan respondenten dra sig ur och avbryta sin medverkan i undersökningen. Frågan om bandspelare får användas vid själva intervjun har också ställts. När det gäller konfidentialitet- och nyttjandekravet som innebär att skydda respondentens anonymitet och informera om användningen av intervjumaterialet är viktigt. Forskaren måste man se till att inte undersökningsspersonernas privatliv röjs om inte så är överenskommet. Det innebär att jag som forskare inte får använda mig av uppgifter vid hanteringen av mitt intervjumaterial som gör att man kan spåra en respondents identitet. Därför använder jag mig av fingerade namn i min undersökning. Jag har fått samtycke från samtliga, att den information jag fått får användas inom MOBIL-projektet, av oss uppsatsskrivare samt övriga inom forskningsgruppen. Intervjumaterialet kommer endast att användas inom projektet MOBIL och endast i forskningssyfte (Kvale,1997:110-113).

5 TEORETISK ANKNYTNING

5.1 Ulrich Beck – om individualisering

Beck belyser hur samhället vi lever i idag har förändrats. Detta har skett genom den globalisering som skett i samhället. Effekten av den har bidragit till den individualisering vi människor lever under i dagens samhälle. Vi har gått från det enkla moderna samhället (industrisamhället) där bland annat kärnfamiljen och klasstillhörighet stod i fokus för individen. Nu lever vi i ett globaliserat samhälle, som enligt Beck är en ny fas som kallas för den reflexiva moderniteten. I denna nya fas står individen i fokus och med det så är inte familjebanden och klasstillhörigheten lika betydelsefulla längre. Individen idag enligt Beck måste hantera de konsekvenser som medför av sitt eget handlande och vilket sker genom självkonfrontation. Detta då han menar att alla val vi gör och står inför är fyllt av risker, att varje val vi gör utgör en konsekvens av något som vi måste vara lyhörda över och reflektera över innan valet görs. Vi står själva kvar och får ta konsekvenserna över vårt handlande.

Möjligheter, faror, tillvarons ambivalenser, som tidigare kunde bemästras i familjeenheten, i bygemenskapen, i reträtten till den sociala klassen eller gruppen måste i växande utsträckning granskas, tolkas och bearbetas av den enskilde. Dessa "riskfyllda friheter" pådyvlas nu individerna, utan att de ännu på grund av den höga komplexitativiteten i det moderna samhället är i stånd till att välgrundat och ansvarsfullt fatta de oundvikliga besluten, dvs också med beaktande av tänkbara konsekvenser. (Beck,1994:37)

Han menar att klasspräglade livsformer försvagas och ersätts av individualiserade livsformer. En ökad social och ekonomisk mobilitet har alltså gjort att klass samhällets gränser blivit diffusa. De sociala och ekonomiska skillnaderna har inte försvunnit, men har individualiserats på grund av industriproduktionen minskar i betydelse. Som exempelvis de flesta sociala rättigheter vi har idag i samhället är individinriktat och på samma sätt som förr knutit till familj. Detta gäller exempelvis utbildning och arbete, alla har rätt till utbildning i Sverige och den utgår ifrån vad individen vill utbilda sig inom och när det gäller arbete så utgår man utifrån vilken utbildning och personliga egenskaper som den enskilda individen har. Det är individen som sätts i centrum (Beck,1996:135ff). Dessa friheter som nu står till för fogande för individen idag är fylld med risker när det gäller beslut som ska tas kring sin livssituation. Enligt Beck så bidrar **individualiseringens** möjligheter till att medvetenheten växer hos oss individer som möjliggör att vi idag ifrågasätter och ställer oss kritiska till vår omgivning. Detta innebär att individen idag måste hela tiden utgå ifrån sig själv och ta ställning till allt

som berör den situation som denne lever i vilket medför att individen hela tiden måste reflektera över sina val och över vilka konsekvenser dessa leder till (Beck, Giddens & Lash,1998:74-75).

Å ena sidan blir personligt livsavgörande beslut riskabla, eftersom de inte längre kan följa föreskrivna mönster eller, om det gäller beslut för traditionella roller, man själv måste ta på sig dem och leva med dem som risker; å andra sidan måste de sociala (flexibla arbetsavtal och arbetsförhållanden), tekniska (genetiskt förändrade livsmedel) och globala riskerna (ozonhål) med alla sina motsägelser och all sin oåterkallighet uthärdas och hanteras som existentiell situation. (Beck,1996:36f).

Denna individualisering vi lever under idag är inget den enskilda människan väljer, utan något som vi idag måste leva under då vårt samhälle vi lever i idag utgår ifrån den enskilda individen. Att samhället förändras kan inte den enskilda individen styra över, men när det gäller egna val som rör individens eget liv, så tvingas vi ständigt ta olika beslut där konsekvenser många gånger är av mycket osäker utgång.

Individualisering är ett tvång, ett paradoxalt tvång till skapande, självgestaltning, självscensättning, inte bara av den egna levnadshistorien utan också av dess ramar och nätverk, och detta under det att beslutens och livsfasernas preferenser förändras - naturligtvis med hänsyn till välfärdsstatens ramvillkor och premisser, som utbildningssystemet (förvärvandet av betyg), arbetsmarknaden, arbets- och socialrätten, bostadsmarknaden o.s.v. Också i det traditionella äktenskapet och den traditionella familjen blir människor beroende av beslut och måste leva med alla motsägelserna som personlig risk (U. Beck: (1995) Att uppfinna det politiska – Bidrag till en teori om reflexiv modernisering, Daidalos, ss 134-135.)

Vi står inför en ständig förändringsprocess i samhället. Det gäller också för den nyexaminerade akademikern som utsätts för risktagande vid val av utbildning och vid etablering på arbetsmarknaden. Studenten satsar massor av tid och pengar för att utbilda sig till något man vill arbeta med, men där en betydande osäkerhet föreligger om chansen på arbetsmarknaden. Detta då det förekommer arbetslöshet på arbetsmarknaden för akademiker idag, trots hög utbildning, är det inte säkert att det resulterar i arbete inom det område man utbildat sig. Detta beror bland annat på vad arbetsmarknaden efterfrågar, om det är överskott eller underskott på utbildade inom det område individen utbildat sig. Det kan också finnas behov av nyexaminerade akademiker som exempelvis inom den statliga sektorn,

socialtjänsten och exempelvis försäkringskassan, men där det saknas ekonomiska resurser för att anställa. Det är inte heller självklart att bara för att man har en formell utbildning att man också är attraktiv på arbetsmarknaden, utan många arbetsgivare utgår från individuella egenskaper som hör samman med bl.a. personlighet. Större krav ställs på det som Beck benämnder som ”självgestaltning” och ”själviscensättning”.

5.2 Bolinder Margareta - handlingsstrategier och jobbchanser.

Margareta Bolinders syfte i hennes avhandling är;

att studera hur individer upplever och hanterar arbetslöshetssituationen och hur detta hänger samman med de handlingsmöjligheter individer faktiskt har (Bolinder,2006:10).

Bolinders syfte studeras genom att relatera arbetslösa individers handlingsmöjligheter, deras upplevelser av arbetslöshet, individuella strategier att hantera situationen och utflödet till jobb till varandra. Hennes teoretiska del i avhandlingen tar upp olika handlingsmöjligheter och handlingsstrategier som antas anknyta till individens situation på individnivå, lokalnivå och samhällsnivå (Bolinder,2006:1,8,9).

På *individnivån* varierar arbetslösas handlingsmöjligheter med individuella erfarenheter och egenskaper så som vilken formell utbildning individen har, erfarenheter inom det sökta yrket, kön, ålder, tid i arbetslöshet när de söker jobb. Erfarenheter i det sökta yrket gynnar också arbetssökande då de också ger referenser som talar om att man är kompetent till att utföra det arbete som man har utbildning för. Det är oftast även ogynnsamt att varit arbetslös en längre tid, då arbetsgivare tenderar att se på långtidsarbetslösa som mindre produktiva då arbetslöshet resulterar i att individen tappar sina yrkeskunskaper och arbetsmotivation. (Bolinder,2006:3,4)

På den *lokala nivån* varierar individens handlingsmöjligheter till att hitta jobb på den ort de bor, på den lokala arbetsmarknaden. Detta styrs av tillgången på lediga jobb på den lokala ort individen bor på. Det kan variera väldigt när det gäller att kunna komma ut på arbetsmarknaden då det i större städer kan vara lättare med fler valmöjligheter och en mer varierat näringsliv, än på mindre orter. (Bolinder,2006:3)

När det gäller *samhällsnivån* så ser man hur arbetskraftsefterfrågan ser ut i hela samhället. Vilken arbetskraft efterfrågas och inom vilka områden är det överskott på arbetskraft. Det konjunkturella läget på marknaden som fastställer den samlade efterfrågan på arbetskraft påverkar individens handlingsmöjligheter (Bolinder,2006:1,2).

Handlingsutrymmet för den enskilda individen som står till arbetsmarknadens förfogande varierar således. Det är flera faktorer som spelar roll. Dessa är vilken formell utbildning individen har, vad denne har för erfarenhet i sökt arbete, tiden i arbetslöshet, vilket kön, ålder och etnicitet. Detta är också av vikt vad arbetsmarknaden efterfrågar. Rätt utbildning för sökt arbete och färsk referenser med erfarenhet av yrket är alltid positivt för en arbetsgivare, men har man varit från yrket en längre tid om man varit arbetslös kan det innebära att kunskaperna man har inom yrket inte är så fräscha. När det gäller kön, ålder och etnicitet så önskar många arbetsgivare en jämn fördelning på dagens arbetsmarknad, så utifrån om individen är en man och söker sig till ett kvinnodominerat yrke så är han oftast väldigt attraktiv om allt annat stämmer gällande som exempel den formella utbildning.

Individuella strategier

Bolinder talar om att den arbetslösa använder sig av individuella strategier för att hantera sin arbetslöshet. Hon anknyter det till begreppet *coping* vilket innebär ”*att individen utför psykiska, fysiska och sociala aktiviteter för att klara belastningar i olika situationer*” (Bolinder,2006:8). Individuella förebyggande copingstrategier syftar till att individer försöker förändra arbetslöshetssituation. En handlingsstrategi kan vara att intensifiera jobbsökningen, för att komma ifrån arbetslösheten. En annan är att utbilda sig för att lättare kunna komma in på arbetsmarknaden. Individuella copingstrategier innebär att individen söker att förändra sin situation i arbetslöshet och använder sig av olika handlingsstrategier för att nå målet, komma ur sin arbetslöshet. Det handlar om hur individen ska gå till väga för att nå målet, det vill säga få det jobb denne vill ha (Bolinder,2006:8).

Bolinder talar om individuella emotionella copingstrategier, med vilket hon avser hur individen söker att hitta strategier för att känslomässigt hitta balans i sin situation och för att hantera sin arbetslöshetssituation. Detta är av stor vikt då man rent generellt kan säga att individer i arbetslöshet drabbas av en besvärlig ekonomisk situation och känslomässigt känner ett utanförskap av att stå utanför arbetsmarknaden. I en sådan påfrestande situationer som

arbetslöshet menar Bolinder att det finns två strategier att återfå balansen i sin tillvaro, nämligen genom att uppnå primär kontroll eller sekundär kontroll. Primär kontroll handlar om att återfå balans i sin tillvaro genom att förändra sin omgivning i riktning mot individens mål, att få arbete. Denna strategi kallas för aktiveringsstrategin. Sekundär kontroll innebär att individen själv återfår balansen genom att anpassa sig till sin situation som arbetslös, det vill säga en anpassningsstrategin (Bolinder,2006:9).

Bolinders slutsatser i hennes avhandling när det gäller handlingsstrategier hos arbetslösa är att arbetslösa individers subjektiva handlingsmöjligheter, det vill säga deras förväntningar på att få ett arbete, varierar och sammanfaller med deras objektiva handlingsmöjligheter. När det gäller deras subjektiva handlingsutrymme, det vill säga hur de upplever sin situation i arbetslöshet, så är det den egna upplevelsen som styr hur de förhåller sig till sin situation (Bolinder,2006:12-14). När det gäller relationen mellan arbetslösa individers upplevelser av arbetslöshetssituationen i form av aktiverings- och anpassningsstrategier så är hennes slutsats är att båda de strategierna förekommer men hävdar att de aktiva strategierna som syftar till att förändra sin situation är betydligt vanligare än strategier för anpassning (Bolinder,2006:14-16). En tredje slutsats i hennes avhandling visar att den arbetslösa individens sökbeteende inte påverkar sina chanser att få jobb. Detta belyser hon genom att dra slutsatsen att antingen söker individen de relevanta jobb som finns, varför en ökad sökingsats inte kan förväntas ge fler möjligheter, eller att sökbeteende och anspråk inte betyder så mycket under den lågkonjunktur som förelåg vid undersökningstillfället. När det gäller individers upplevelser av arbetslöshetssituationen är hennes slutsats att har individen goda möjligheter att få arbete så förbättrar det välbefinnande än om individen inte tror sig ha goda möjligheter (Bolinder,2006:16-19).

6 RESULTAT OCH ANALYS

6.1 Kort presentation av respondenterna

Jag utgår i min analys från intervju svaren från åtta respondenter. De benämns här med fingerade namn för att skydda deras anonymitet. I denna korta beskrivning tar jag upp utbildning, åldersgrupp och inom vilket område respondenterna arbetar idag.

Anders är ca 30 år och läst till en examen i datateknik. Han började jobba innan avslutad examen då hans kunskaper efterfrågades på arbetsmarknaden var stor. Inom hans bransch var efterfrågan på arbetskraft väldigt låg kort tid därefter och han hamnade i arbetslöshet. Bestämde sig då för att avsluta sin examen. Blev återigen arbetslös, men har idag fast arbete inom området han utbildat sig till.

Berit är ca 25 år och läste Missbrukarvårdsprogrammet och arbetar som vikarie på tre olika ställen som ingen av dem är kopplad till utbildningen. Har haft svårt att hitta rätt inom det område hon utbildat sig till, hon upplever att hennes ålder och saknaden av arbetslivserfarenhet varit bidragande orsaker till att inte komma ut på arbetsmarknaden.

Cesar är ca 25 år och läst till en examen i ekonomi. Han har efter avslutad utbildning arbetat inom ett område som inte har något med hans utbildning att göra. Anser det svårt att hävda sig på arbetsmarknaden då han saknar praktik inom området. Han har haft arbete i form av ett vikariat som också slutar i samband med intervjun. Han ser nu hoppfullt på att kunna etablera sig på arbetsmarknaden med hjälp av arbetsmarknadsåtgärden Akademikerjobb, då han ser en möjlighet att kunna få praktik inom området han utbildat sig till.

Doris är ca 40 år och har läst till en examen i ekonomi. Efter avslutad examen ville hon snabbt få en anställning för att få erfarenhet inom sitt område. Hon hittade dock inget arbete och valde därför att starta ett eget företag. Idag arbetar hon heltid i sitt företag.

Fredrik är ca 30 år och har en examen inom datateknik. Han anser att det är svårt att hävda sig på arbetsmarknaden utan praktik inom området man utbildat sig till. Arbetar idag heltid inom en bransch som inte har något med hans examen att göra. Den ekonomiska tryggheten är viktig för honom då han har familj.

Hanna är ca 45 år och har en Magisterexamen i ekonomi. Etablerade sig på arbetsmarknaden under tiden som hon studerade, men efter avslutad examen var hon överkvalificerad för den dåvarande arbetsuppgiften. Trots försök att få andra arbetsuppgifter hos den dåvarande arbetsgivaren ledde det inte till något. Hon sökte sig därifrån och har idag etablerat sig inom ett område hon trivs med och som hon utbildat sig till.

Gunda, ca 45 år och har läst Missbrukarvårdsprogrammet. Arbetar idag inom den bransch hon arbetade med innan hon började studera. Ser svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden då hennes utbildning inte är lätt att hävda sig med, då många arbetsgivare saknar kunskap om utbildningen. Hon upplever också i den stad hon bor finns en mättnad på arbetsmarknaden inom det område hon vill arbeta inom. Hon anser också att hennes sociala situation med familj gör det svårt att flytta till en annan ort för att finna arbete.

Inge, ca 35 år och har läst Missbrukarvårdsprogrammet och två andra kurser inom det beteendevetenskapliga området, läser även nu några poäng samtidigt som han parallellt söker jobb. Har haft en projektanställning som var tidsbegränsad och fortsätter läsa för att lättare kunna hävda sig på arbetsmarknaden. Trodde det skulle vara lättare att komma ut på arbetsmarknaden inom området som han utbildat sig till, men då många arbetsgivare efterfrågar arbetslivserfarenhet ser han det som det största hindret för att komma ut på arbetsmarknaden.

6.2 Centrala teman

I analysen tar jag upp tre teman som avser att besvara de frågeställningar som redovisas i uppsatsens syfte. Det första temat speglar hur respondenterna upplever sin situation som nyexaminerad akademiker i sin etablering till arbetsmarknaden. Det andra temat tar upp svårigheter som funnits för respondenterna i etableringsprocessen till arbetsmarknaden, vilka faktorer som påverkat dem i deras situation. Det tredje temat påvisar vilka förväntningar respondenterna haft när det gäller deras utbildning och framtida jobbchanser.

6.3 Tema 1. Tufft att möta arbetsmarknaden

Samtliga respondenter anser att det inte är enkelt att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är mycket som ska stämma överens förutom rätt utbildning, som exempelvis ett kontaktnät inom det område de vill arbeta inom. Det är flera respondenter som beskriver sin situation som tuff

då de saknar praktik och de rätta kontakterna. En annan svårighet är att det inte får gå för lång tid mellan avslutad utbildning och etablering till arbetsmarknaden då resonemanget är att utbildning är en färskvara och det är viktigt att vara uppdaterad. Känslomässigt påtalar flera respondenter att det är tufft att inte få arbete, att de upplever frustration och uppgivenhet. Detta då de satsat mycket tid och pengar på en utbildning som de vill använda sig av i sitt yrkesverksamma liv.

Fredrik:

Det har varit väldigt frustrerande att satsat många år på att utbilda sig och inte kunna få jobb inom området. Tiden som arbetssökande har varit fruktansvärt oviss, man blir knäckt.... jag förstår de som blir helt knäckta. Det är så lätt att gräva ner sig totalt, man känner sig så värdelös". Han upplever att utbildningen är "färskvara och det gäller att hålla sig uppdaterad, det kommer nya grejer hela tiden". Det gör att han tror sig behöva uppdatera sig i framtiden genom att läsa på högskolan igen, "men inte så sugen på att ta mera lån, 5år räcker för studier.

Doris hade en yrkesutbildning innan hon påbörjade sina studier. När hon skulle söka sig ut på arbetsmarknaden med hjälp av Arbetsförmedlingens hjälp fick hon panik. Panik för att det var överskott av utbildade inom det hon utbildat sig till och brist inom det yrket hon tidigare arbetat inom. Paniken växte inom henne då hon visste att hon måste praktisera sina kunskaper inom det hon utbildat sig till för att inte glömma bort dem och något arbete hittade hon inte. Doris valde att öppna egen firma.

Doris:

Jag har ju ett annat yrke också och de vill ju ha ut folk så fort som möjligt, så jag vågade ju inte andas om att jag var licens svetsare sen tidigare. Det var en viss brist på licens svetsare och det skulle ha blivit så fel för mig när jag satsat fyra år på ekonomistudier, jag ville ju ha ett ekonomijobb! Jag har kurskamrater som har haft sitt gamla jobb kvar, sommarjobbat och så och som sitter där nu fast och har inte kommit vidare trots högskolestudier. Det är inte roligt, sitter med en sån hög utbildning och sitter på ett ungdomsjobb i en kassa eller liknande. Jag känner flera stycken som sitter i den sitsen.

Hanna:

Jag var besviken, att jag läst så mycket och länge, förlorade tid med familjen och lånade mycket pengar.

Hanna arbetade länge med liknande arbetsuppgifter som hon arbetat med innan hon började studera och upplevde frustration då hennes förväntningar inte införlivades, att få arbetsuppgifter som hon utbildat sig för.

Tiden som arbetssökande beskriver **Anders** såhär:

Det var psykiskt väldigt påfrestande att, just det där med självförtroende som jag nämnde. Det ligger i botten när man gång efter gång får avslag, periodvis skickade man iväg en tio tolv ansökningar i veckan och när man aldrig får komma till intervju ens så är det väldigt nedslående. Då är man lite krokig och sargad när man kommer till intervjun. Så det blir som en negativ trend, ond cirkel.

6.4 Tema 2. Svårigheter för respondenterna att komma in på arbetsmarknaden

Hur går man tillväga att söka sig ut på arbetsmarknaden inom det område man har utbildat sig? Vilka faktorer påverkar när det gäller val av strategier att använda sig av för att nå arbetsmarknaden? Det kan vara många faktorer som spelar roll hur man går tillväga när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är inte alltid alldeles enkelt, vilket framkommer av respondenterna.

För att etablera sig på arbetsmarknaden som nyexaminerad akademiker är det mycket som ska stämma överens som bland annat rätt utbildning (formell kompetens) och rätt kontaktnät. Anders upplever att ett kontaktnät inom området man vill arbeta inom är en avgörande faktor för att kunna komma in på arbetsmarknaden. Han hade möjligheten att göra praktik inom ett företag som resulterade i att han fick det arbete som han har idag.

Anders:

Strax efter examen kom jag i kontakt med ett företag som höll på med teknisk dokumentation, ja, det gick ganska snabbt. Jag hade varit i kontakt med dem under min studietid, så att tre månader efter att jag avslutat terminen fick jag praktikplats där som gick via Af. Jag tog initiativet till kontakt med Af. De gick inte vidare med projektet och jag fick ingen anställning där. Men de kunskaper som jag förvärvade mig hjälpte till att jag fick en kortare projektanställning och det är där jag jobbar idag.

Att etablera sig på arbetsmarknaden idag inom missbrukarvården är inte lätt anser Berit som mött arbetsgivare som efterfrågar arbetslivserfarenhet. Hon menar att hon som är ung och nyexaminerad har svårt att få det då hon inte kommer in på arbetsmarknaden.

Berit:

De vill inte anställa folk inom branschen om man inte är över 25.

Den ekonomiska tryggheten är viktig för Fredrik just nu då han har bildat familj. Han upplevde det svårt att etablera sig på arbetsmarknaden trots att han har en examen inom datateknik. Upplever att det är svårt att etablera sig då många arbetsgivare vill ha arbetslivserfarenhet inom området. Arbete som civilingenjör är lagt på hyllan för en tid, och han vill i första hand kunna försörja sig och familjen och då ”duger” paketbilen. Det har resulterat i att han fortsatt med det tillfälliga sommarjobbet som nu går över till en fast tjänst.

Fredrik:

Jag sommarjobbade och körde paketbuss under skoltiden och ett halvt år efter examen fick jag ett vikariat och det blev förlängt och sen gick min tjänst över i tillsvidareanställning.

För Gunda är situationen komplicerad genom att hon ser sig ha små möjligheter att pendla och ensamstående förälder, samtidigt som hennes utbildning är svår att sälja på den lokala arbetsmarknaden.

Gunda:

Jag är ensamstående mamma med tre barn, jag var ändå tvungen att söka i både Stockholm och Södertälje, Arboga det vill säga KK området, var jag tvungen att söka. Men det är lika svårt där. Västerås tar inte heller emot oss. Så den här utbildningen är inte såld på ett så bra sätt, som socionomerna är. Det spelar ingen roll om man skickar med folder om vad man gör eller har läst och vad man är. Man är inte socionom i alla fall. Jag har inte titeln. Vad jag är, jo en samhälls- och beteendevetare med inriktning mot missbruk. Det låter hur långt som helst och omfattar hur mycket som helst. Så det är svårt.

Doris sökte arbete genom tidningsannonser och Internet. När det inte gav något tog hon saken i egna händer och öppnade eget företag. Det var tufft att hävda sig på arbetsmarknaden då hon slutade sin utbildning, upplevde att det var överskott på ekonomer. Hon ville inte heller flytta på sig samt heller inte pendla. Hon öppnade därför eget företag. Hon var också rädd för att vänta för länge för att komma igång.

Doris:

Utbildningen är färskvara.

Cesar sökte överallt, men anser det väldigt tufft att ens komma fram till anställningsintervju.

Cesar:

Det var väl det klassiska, bemanningsföretag, tidningar och Internet..... försökte kolla lite med kontakter, men det gav inget.....

Det är inte alltid alldeles enkelt att hävda sig på arbetsmarknaden som nyexaminerad akademiker. Det konjunkturella läget på arbetsmarknaden styr och hur det ser ut på den ort man bor på. Sju av de åtta respondenterna vill inte flytta för att kunna få ett jobb, vilket beror på familjesituationen. Pendla för att få ett jobb kan man dock tänka sig. En gör det redan idag, men vill närmre hemorten på grund av familjesituationen. Undantaget är Berit som hellre ser flytt som alternativ än pendling. Berit och Gunda anser att åldern spelar stor roll, Berit som är yngre har erfarenhet av att inte få jobb på grund utav att arbetsgivarna hellre vill ha sökande med mer arbetslivserfarenhet. Gunda som är äldre har upplevt sin ålder som ett hinder. Samtliga anser att erfarenhet inom det område man har utbildat sig till är viktigt och sex av åtta anger att man saknar det helt. Flera eftersträvar mer koppling till arbetslivet under utbildningen. Anders skaffade sig erfarenhet genom kontakter på arbetsmarknaden som genererade i en praktikplats som gav honom erfarenhet och mer kompetens som möjliggjorde att han fick det lättare att komma in på arbetsmarknaden. Hanna har erfarenhet inom området som hon utbildat sig till, men hade svårt att hävda sig och fick arbetsuppgifter hon var överkvalificerad för. Sex av åtta respondenter sökte överallt, arbetsförmedlingen, internet och genom annonser i tidningen. Anders tog vägen ut till arbetsmarknaden genom kontakter och praktik inom området. Inge fortsätter att läsa och söker samtidigt arbete, för att bättre kunna komma in på arbetsmarknaden. Berit gjorde en research vid studiestarten över arbetsmarknadsläget innan hon påbörjade sin utbildning. Hon uppfattade situationen som väldigt positiv, då många inom yrkesområdet inom en framtid kommer att gå i pension.

Det är inte enkelt att hävda sig på arbetsmarknaden då det är flera faktorer som påverkar vilket har kommit fram i mitt intervjumaterial, som gäller hur respondenterna kan förhålla sig till arbetsmarknaden. Hur ser arbetsmarknadsläget ut där man bor, kan respondenterna tänka sig att flytta till annan kommun, påverkar familjesituationen, ålder eller andra faktorer?

6.5 Tema 3. Förväntningar på utbildningen och framtida jobbchanser.

Samtliga respondenter hade starka förväntningar på att studierna skulle förbättra framtida jobbchanser, med uppoffringarna i både tid och pengar ska leda fram till ett jobb inom det området man utbildat sig till.

Cesar är nöjd med sin utbildning men saknar koppling till arbetslivet. Han upplever det som viktigt att under tiden som student ha kontakt med arbetslivet, genom praktik eller en mentor vilket han nu i efterhand efterlysa.

Cesar:

Jag är nöjd med utbildningen men saknar koppling till arbetslivet. De pratades första året om fadder företag men det rann tydligen ut i sanden..... men det är först i efterhand som man inser att det kanske var ganska viktigt.

Berit upplever att hon började läsa för tidigt då ålder är hennes upplevda erfarenhet varit ett hinder då hon sökt arbete inom det hon utbildat sig till. Men tillsammans med den arbetslivserfarenhet hon fått under tiden i sitt sökande och att hon idag är över 25 år gör henne hoppfull. Samtidigt som hon kan tänka sig att läsa mer på högskolan för att kunna hävda sig på arbetsmarknaden. För henne blir en återgång till studierna ett sätt att stärka sin kompetens för att få bättre förutsättningar på arbetsmarknaden.

Berit:

Så det skulle vara om jag läser psykologi i så fall. För att jag känner att det skulle vara ett bra komplement till min utbildning.

Fredrik saknar praktik i sin utbildning, det vill säga att under utbildningens gång kunna praktisera sina teoretiska kunskaper inom hans utbildningsområde. Detta då han ser det som positivt med arbetslivserfarenhet samt ett bra sätt att knyta kontakter för den framtida arbetsmarknaden.

Fredrik:

Bra....är att man har en bra utbildning i grunden...men man kanske kunde önska att den gav lite mer praktisk erfarenhet för det var mycket teori....

Inge anser att utbildningen och kurserna som är inom programmet är bra och han är nöjd med den, men namnet på utbildningen han gått tycker han skulle vara ett annat. Ett problem med utbildningen är enligt Inge att arbetsgivarna inte känner till utbildningens kompetensområde.

Inge:

Jag tycker att namnet på utbildningen är helt fel, det skulle heta någonting helt annat i stället för missbrukarvårdsprogrammet för det är så mycket mer än bara missbrukarvård. De skulle ha gjort det kanske från början att ha ett annat namn på utbildningen. Det är många som tror att det är någon behandlingsassistentutbildning och det är ju så mycket mer.

Förväntningar på utbildningen är för samtliga att den ska leda till arbete inom det området respondenterna utbildat sig till. Det är deras mål med att de har utbildat sig. Flera anser att arbetslivserfarenhet inom området man utbildat sig till saknas då de skulle vilja ha praktik under utbildningens gång. Inge anser att namnet på utbildningen har en negativ påverkan när han söker jobb, och därför blir den feltolkad av arbetsgivare. I huvudsak är man nöjd med utbildningen, men saknar den yrkesnära praktiska erfarenheten som efterfrågas av många arbetsgivare.

6.6 Sammanfattning av resultatet

Samtliga respondenter har upplevelser att det är svårt att etablera sig på dagens arbetsmarknad trots hög utbildning. Tre av respondenterna har idag arbete som motsvarar deras förväntningar vid val av utbildning. Tre har arbete, men inom områden de inte utbildat sig till. En respondent har förväntningar att få komma med i arbetsmarkandsåtgärden "Akademikerjobb", då han vid tiden för intervjun blir arbetslös. En respondent läser på högskolan för att förskaffa sig mer kompetens som han anser möjligtvis kommer att göra det lättare för honom att etablera sig på arbetsmarknaden. Frustration och uppgivenhet är ord på de känslor som beskrivs när det gäller processen att etablera sig på arbetsmarknaden inom området de har utbildat sig till. Koppling till arbetslivet under studietiden saknas av flera av respondenterna, erfarenhet via praktik är ett bra sätt att också knyta kontakter för det kommande arbetslivet enligt samtliga. Sökkanalerna är väldigt lika för flertalet av respondenterna, man har via annonser i tidningar och via Internet sökt sig ut på arbetsmarknaden. Även nämns att söka sig ut på arbetsmarknaden via direktkontakt med arbetsgivare med hjälp av telefonkatalog och direkt möte på arbetsplats. En respondent försökte etablera sig inom den organisation hon jobbade inom efter avslutad examen då hon var överkvalificerad för de arbetsuppgifter hon då utförde. Hon lyckades inte med det och sökte sig därifrån. Två av mina respondenter har blivit rekryterade till sina arbetsplatser via bemanningsföretag.

7 SLUTDISKUSSION

Syftet med denna uppsats är att beskriva den subjektiva upplevelsen av att som nyexaminerad akademiker få veta hur deras etablering till arbetsmarknaden sett ut två år efter uttagen examen. I detta syfte har jag koncentrerat mig på en grupp av åtta akademiker som inte lyckats alldeles enkelt att etablera sig inom det område på arbetsmarknaden de utbildat sig inom. Jag beskriver här kortfattat hur deras situation såg ut under intervju tillfället våren 2006. Anders, Doris och Hanna har arbete inom det område de har utbildat sig för. Vägen dit har inte varit alldeles enkel och inte som de hade tänkt sig från början. Anders hade svårt att komma in på arbetsmarknaden. Samma sak för Doris som inte såg någon annan utväg än att öppna eget trots att just då, efter avslutad examen, var hennes önskan att få arbetslivserfarenhet som anställd på något företag. Hanna fick möjlighet att använda sig av sin examen och få rätt arbetsuppgifter men först efter ett par år med arbetsuppgifter som hon var överkvalificerad för. Berit, Cesar, Fredrik, Gunda och Inge har haft det tuffare att komma ut på arbetsmarknaden. När intervjuerna gjordes våren 2006 hade ingen av dem lyckats etablera sig på arbetsmarknaden inom det området som de är utbildade för. Att gå arbetslös eller jobba inom områden som inte utbildningen genererat till upplevs som frustrerande eftersom en akademiker läst många år och satsat massor av tid och pengar på sin utbildning. Frustration och uppgivenhet är känslor som nämnts av samtliga.

När det gäller Sacos statistik som påvisar hur arbetslösheten ser ut inom olika utbildningsområden (2006) så är två respondenter hårt utsatta då utbildningar inom data visar höga siffror på arbetslöshet, medan de som studerat ekonomi eller samhälls- och beteendevetenskap är två grupper som inte är lika hårt drabbade. Att det råder arbetslöshet inom dessa grupper påvisar att det är en faktor som talar för att det är konkurrens på arbetsmarknaden om de jobb som kommer ut på marknaden.

Resultatet jag kommit fram till är att det inte är självklart att trots att man förskaffar sig en utbildning på högskolenivå resulterar i att man etablerar sig på arbetsmarknaden. Det är inte alldeles enkelt då det är många faktorer runt den enskilda individen som påverkar möjligheterna att kunna göra det. Jag har utifrån mitt intervju material kommit fram till tre faktorer som spelar en avgörande roll när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden som upplevs av respondenterna. *Livssituationen är en faktor*, såsom ålder och familjesituation påverkar förutsättningarna att få jobb. Ålder där både "för" ung och "för" gammal kan

försvåra. Familjesituationen påverkar att man inte gärna vill flytta eller pendla längre sträckor till annan ort för att få jobb. *Den andra faktorn är förväntningar på utbildningen* där det framkommer att flera av respondenterna uppfattar att praktisk erfarenhet saknas i utbildningen. En svårighet är att arbetsgivare ställer höga krav på arbetslivserfarenhet vilket påverkas genom att arbetsgivare vill ha sökande med erfarenhet inom arbetsområdet samt referenser inom utbildningsområdet och kontakter från arbetslivet. Eftersom det är något som i huvudsak saknas som nyexaminerad blir det en besvärlig väg att komma över för många. *En tredje faktor är respondenternas känslor*, inställning som i sin tur påverkat deras situation. Frustration, uppgivenhet och dåligt självförtroende är känslor som skapats i situationen när respondenterna fått avslag i sina jobbansökningar och som resulterar i att självkänslan får sig en törn.

Klingvall påvisar i sin artikel hur företagens rekryteringsmetoder ser ut. Han tar upp skillnader mellan formella och informella vägar vid rekrytering av nya medarbetare. Han pekar på att vid återanställning så används ofta den informella kanalen och vid nyanställning den formella. Detta framkommer i min studie att respondenterna i huvudsak sökt arbete via den formella vägen. Det betyder att som nyexaminerad så söker man i första hand via den formella kanalen, medan bästa alternativet används mer sällan. Delvis som konsekvens av att man saknar såsom kontakter och tidigare arbetslivserfarenhet.

En respondent har försökt att förflytta sig inom en organisation utan att lyckats. Hon försökte med hjälp av organisationens personalavdelning få andra arbetsuppgifter, då hon tagit ut sin examen och blev överkvalificerad för dessa. Organisationen hade tagit hjälp av ett rekryteringsföretag som skulle se över kompetensen hos de anställda, men hon lyckades aldrig få en annan befattning inom organisationen. Enligt detta exempel är att det inte är enkelt att förflytta sig inom en organisation trots adekvat utbildning. Enligt Hallqvist visar det brister i företagets förmåga att ta till vara på sina resurser. Två respondenter har fått arbete via rekryteringsföretag som deras arbetsgivare använt sig av för att hitta den arbetskraft med rätt kompetens som de sökte. Detta är idag en vanlig väg för större företag att använda sig av när det gäller nyrekrytering enligt Hallqvist.

Samuelsson belyser att olika bemästringsstrategier ligger till grund för hur individen ska lyckas i sin etablering till arbetsmarknaden. Det hon lyfter fram i sin studie som stämmer överens med min undersökning är att har individen kontakter i arbetslivet så är det lättare att

etablera sig på arbetsmarknaden. Samt att det är viktigt att söka aktivt vilket ökar chanserna att hitta ett arbete.

Margareta Bolinder analyserar i sin avhandling hur individen hanterar sin situation som arbetslös. Hon påvisar, liksom flera av mina respondenter, att livssituationen är av stor betydelse för handlingsutrymmet på arbetsmarknaden. Den påverkas av familj, bostadsort och vidare hur det konjunkturella läget ser ut på arbetsmarknaden. Bolinder belyser också i sin avhandling att om man inte får jobb inom det område man utbildat sig till kan man lätt bli kvar inom områden på arbetsmarknaden som inte har något med utbildningsområdet att göra. Detta för att känna ekonomisk trygghet och social gemenskap, att man gör rätt för sig i samhället genom att ha ett arbete. Detta bedöms som en fara det vill säga för högutbildade som hellre blir kvar i ett jobb som inte stämmer överens med utbildningen. Några av respondenterna i undersökningen har "återvänt" till tidigare verksamhetsområden och tenderar att bli kvar. Försörjning och anpassning till familjeförhållanden leder till att också sökaktiviteten kan minska.

På individnivån varierar arbetslösas handlingsmöjligheter med individuella erfarenheter och egenskaper så som vilken formell utbildning individen har, erfarenheter inom det sökta yrket, kön, ålder, tid i arbetslöshet när de söker jobb. Detta är något som samtliga respondenter i undersökningen känner igen sig i, när det gäller att söka sig ut på arbetsmarknaden. De upplever att arbetslivserfarenhet och ålder är de två faktorer som spelat stor roll för arbetsgivare. När det gäller den lokala nivån, det vill säga individens handlingsmöjligheter till att hitta jobb på den ort de bor, på den lokala arbetsmarknaden varierar mycket eftersom det styrs av tillgång och efterfrågan på arbetsmarknaden. Kan man inte flytta för att få jobb och har svårt för att pendla som gäller för flertalet av respondenterna är det av den anledningen heller inte enkelt att komma in på arbetsmarknaden. När det gäller samhällsnivån så ser man till vad samhället efterfrågar och vilken arbetskraft som behövs i hela samhället. Har man då utbildat sig inom ett område som inte är attraktivt för arbetsmarknaden då den kan vara mättad av utbildade inom det området, så kan det vara riktigt tufft och svårt att komma in på arbetsmarknaden.

Beck menar att vi i dagens samhälle utsätts för en mängd individuella risker, detta då vi lever i ett samhälle som är koncentrerat på individen. Han menar att samhället idag kräver att individen måste klara sig själv och ta ansvar över sina handlingar, vilket ger sig i uttryck i

konsekvenser. Bra eller dåliga, det är ett risktagande i alla de val individen gör som exempelvis påbörjar en utbildning. Rätt eller fel? Ger den mig det jobb jag vill ha? Att investera i både tid och pengar är en stor risk då det inte kan garanteras att utbildningen leder till arbete. Det är en risk den enskilde får ta då det inte är självskrivet att få arbete efter studietiden. Det är inte lätt att komma in på dagens arbetsmarknad. Valde jag rätt utbildning för att kunna etablera mig på arbetsmarknaden? Detta ligger på individen själv att ta konsekvenser för de beslut man tar. Trots att vi utbildar oss genom olika akademiska examen så slipper vi inte det ökade risktagandet. Vi får själva ta konsekvenserna av vårt handlande, bland annat genom de val vi gör för att utbilda oss (Beck, Giddens, Lash:1994:3). Konsekvenser i valet av utbildning kan leda till att man etablerar sig på arbetsmarknaden, eller får gå arbetslös, eller att börja arbeta inom ett område som inte berör den specialkompetens som individen förskaffat sig. Vilken utbildning som är det bästa valet för hur arbetsmarknaden ser ut är väldigt olika då efterfrågan och tillgång varierar över tid. Detta är svårt att välja rätt för en individ då utbildningarna är långa och att efterfrågan och tillgång på arbetsmarknaden varierar. Det är som Beck påvisar att allt fler handlingar och val blir till ett personligt risktagande, eftersom vi inte kan påverka de yttre omständigheter och den snabba förändringstakt som samhället genomgår, inte minst gäller det situationen på arbetsmarknaden. Vi lever också i ett samhälle idag som är väldigt individualiserat enligt Beck och som han belyser genom att visa på hur familjesituationen har förändras över tid. Kärnfamiljen har inte samma betydelse som tidigare. Men mitt resultat visas att familjesituationen är väldigt viktig och att individen sätter den i första rummet när det gäller beslut om ekonomi och att söka arbete. I min undersökning visar det sig genom att flertalet respondenter uttrycker att flytta för att få jobb inte är ett önskat eller tänkbart alternativ på grund av konsekvenserna för familjen.

Det måste fastslås att i den situation av arbetslöshet, som respondenterna i undersökningen befunnit sig, upplever de en mycket utsatt situation med känslor av frustration och uppgivenhet. Att möta svårigheter vid etableringen på arbetsmarknaden upplevs i många fall som ett personligt misslyckande med konsekvenser för förmåga till aktivitet och självförtroende. Den ekonomiska situationen är oftast inte bra då man går arbetslös, bara det är en omständighet som gör att man kan uppleva obalans, man har inte råd och måste avstå från saker då ekonomin är tuff. Utanförskap är en annan omständighet som kan drabba en hårt då vi lever i ett samhälle som är uppbyggt på att man ska göra rätt för sig för att vara accepterad, att ha ett jobb att gå till. Är det svårt att komma in på arbetsmarknaden efter

uttagen examen är det lätt att man hamnar inom andra branscher än den som man utbildat sig till just för den ekonomiska situationen annars skulle bli ohållbar. Detta är vad flertalet respondenter menar.

Slutsatsen i min undersökning är att det inte är enkelt alla gånger att komma in på arbetsmarknaden trots hög utbildning. När det gäller individens handlingsutrymme, som Bolinder belyser, är livssituationen av betydelse. Framför allt tycks att familjesituationen ha stort inflytande över hur individen förutsättningar att etablerar sig på arbetsmarknaden. Inte minst har det med möjligheten att ta den sociala kostnaden för att arbetspendla eller att flytta. Den ekonomiska försörjningssituationen spelar också stor roll för att bli kvar i "fel" arbeten, sådana som inte anknyter till utbildningen. Beck belyser hur vi lever i ett samhälle där individen i ökad utsträckning får ta konsekvenser för sina handlingar och där varje val individen gör utgör ett risktagande. Min slutsats är att när individen väljer att sätta familjen i fokus, begränsas handlingsmöjligheterna vid etableringen på arbetsmarknaden. Svårigheter att etablera sig leder också till behov av att åter studera för att uppdatera sina studier för att kunna vara attraktiv på arbetsmarknaden. Utbildningar är en färskvara.

Det hänger mycket på den enskilda individen, men det är många faktorer som påverkar och som gör att vi inte i dagens samhälle kan välja fritt när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är tufft att hävda sig på arbetsmarknaden trots hög utbildning.

8 Källförteckning

Beck, U (1996) *Att uppfinna det politiska* Uddevalla; Media print AB

Beck, U, Giddens, A, Lash, S (1998) *Reflexive modernization* Cambridge; Polity Press

Bolinder, M (2006) *Handlingsutrymmets betydelse för arbetslösas upplevelser, handlingsstrategier och jobbchanser* Akademiska avhandlingar vid sociologiska institutionen vid Umeå universitet No 42

Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Hallqvist, A (2005) *Arbetsliv och mobilitet – en forskningsöversikt*.
Arbetsliv i omvandling, 2005:13. Arbetslivsinstitutet

Klingvall, M (1998) *Företagens rekryteringsmetoder – hur arbetslösa får jobb*.
Arbetsmarknad & Arbetsliv, .årg 4, nr 4, 1998

Samuelsson, C (2003) *Sökaktivitet och jobbspråk– kan arbetslösa påverka sina jobbchanser?*Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg 9, nr 1.

Nätadress

SACO, *Sveriges Akademikers Centralförbund*, Akademikerarbetslösheten augusti 2006
<http://www.saco.se/templates/saco/general.asp?id=4812>

SCB, Statistiska Centralbyrån,
http://www.scb.se/templates/subHeading____76738.asp

9 BILAGA

Missivbrev

Kära tidigare Mdh- Student!

Vid Institutionen för Samhälls- och Beteendevetenskap (ISB) vid Mälardalens högskola bedrivs just nu ett forskningsprojekt (Mobilprojektet) som handlar om högskoleutbildades förankring och rörlighet på arbetsmarknaden där syftet är att förstå hur villkor och förhållanden på arbetsmarknaden förändras mer generellt. En viktig aspekt är därför att se hur man inom gruppen högskoleutbildade formulerar strategier för sitt agerande på arbetsmarknaden. Förhållanden som kan spela roll är hur stödet och informationen från högskolan, arbetsmarknadens organisationer och mer personliga nätverk ser ut och kan aktiveras. Vi är också intresserade av att få veta vilka förväntningar som tidigare studenter haft på sina utbildningar för att kunna erbjuda ett förbättrat planeringsunderlag inom Mdh. Det får betydelse vid formulering av kursutbud och i arbetet med rekrytering av studenter samt hur samarbetet med "regionens aktörer" kan utvecklas (andra utbildningsanordnare, arbetsgivare, andra organisationer och myndigheter, såsom AF och AMS).

Det skulle vara av *stor* betydelse för projektet om Du hade möjlighet att medverka i undersökningen. Att vi frågar just dig beror på att du är en av de studenter som under hösten 2004 tog ut sin examen eller uppnådde minst 120 poäng inom något av ämnesområdena teknik, ekonomi och samhälls- och beteendevetenskap. Självklart kommer Din medverkan att behandlas på ett sätt som garanterar Din anonymitet utanför forskar/studentgruppen.

Vi kommer att följa upp detta brev med ett telefonsamtal under v 15 eller 16 för att erbjuda ytterligare information eller för att boka en intervju med Dig.

Projektgruppen består av tre forskare och lärare vid ISB samt en grupp studenter som under våren avser att skriva sina C-uppsatser i sociologi inom projektet ram.

De studenter som kommer att kontakta dig är:

Namn e-postadress, telefon/mobilnr;

Helene Granlund, hvd03001@student.mdh.se, 016 – 481284 eller 0735 - 605907

Västerås/Eskilstuna 2006-04-07

Vänliga hälsningar för projektgruppen genom Tola Jonsson (fil.dr. prefekt)
tola.jonsson@mdh.se

Paula Mählck (fil.dr.) paula.mahlck@mdh.se

Tommy Törnqvist (fil.dr.) tommy.tornqvist@mdh.se

10 BILAGA

Intervjuguide, akademiker

Högskoleutbildades etablering på arbetsmarknaden - Mobilprojektet
Tommy Törnqvist 2006-04-05

Frågeguide

Instruktion

Syftet med intervjun är att få fram en så sammansatt och innehållsrik berättelse som möjligt om intervjupersonens konkreta etablering på arbetsmarknaden såsom det uttrycks i form av erfarenheter och förväntningar under utbildningen, etableringsprocessen och vid val av arbete. Berättelsen relateras också till tre underteman, nämligen livssituation (kön, social bakgrund, etnicitet, familjeförhållanden, ålder) kontaktnätverk (kontakter/resurser inom familjen, inom den egna vänskapskretsen, inom olika institutioner) och rumslig rörlighet (vilja/ovilja att flytta eller pendla, platsbundenhet, sociala konsekvenser av rumslig rörlighet).

Frågeguiden avser att på ett berättarlogiskt sätt knyta samman dessa olika teman utan att utsätta intervjupersonen för allt för stora tanke hopp eller att splittras i detaljfrågor.

I berättelsen kan ingå tre typer av utsagor, vilka är lika viktiga för vår analys. Om någon typ av utsaga saknar bör det kompletteras:

- Vad hände? – erfarenheter
- Vad är och har varit möjligt/önskvärt? – förväntningar
- Hur har man valt att agera eller hur avser man att agera framgent? - strategier

Upplägget av frågeguiden utgår från att låta intervjupersonen definiera vad denne ser som viktigt i sin berättelse. Det innebär att vi öppnar olika frågesällningar med en mycket öppen fråga och anknyter följdfrågor först när svaret börjar att utvecklas/formuleras. Exempel på följdfrågor: Vad hände sedan? Var du nöjd med den situationen? Kunde du göra något mer? Hur såg du på frågan då och hur skiljer det sig från idag? Kan du ge ett exempel? Hur kände du dig då?

Kom ihåg att det är inte alltid som en intervjupersons berättelse följer frågeguiden. Gör därför korta anteckningar under intervjun vad som har tagits upp så att du dels kan anknyta till vad som sagt tidigare, dels återvända till frågor som har hoppats över. Tänk också på att du hela tiden ska kunna svara på sådana här frågor under intervjun: Hur menar du? Jag förstår inte hur du menar? Därför bör du tänka igenom noga vad du vill få fram av de olika frågorna och kan omformulera dem så att de blir tydliga för intervjupersonen. Ett sista råd: Ibland behöver intervjupersonen lite tid på sig för att tänka efter. Var inte rädd för att det ibland uppstår kortare tysta pauser i samtalet.

När ni bokar in intervjuer så bör ni se till att intervjupersonen kan avsätta minst 45 minuter. Tänk också på att ha lite tid för få en bra kontakt innan intervjun startar där du presenterar dig och vad studien går ut på samt ge tid för frågor.

I frågeguiden skiljer jag på huvudfrågor som skrivs i versaler och tänkbara alternativ som kan ge upphov till följdfrågor som skrivs i gemener. Indelningen i olika teman markeras med versal och kursiv stil.

Vi saknar förhandskunskap om IP vid intervjutillfället har ett arbete eller inte, vilket betyder att vi måste börja med att ta reda på detta och därefter gå igenom vad som faktiskt har hänt fram tills idag.

Frågeguide

ÖPPNINGSPRÅG

DU TOG UT DIN EXAMEN UNDER HÖSTEN 2004.

BERÄTTA VAD SOM HÄNT SEDAN DESS?

(alternativ: har fått jobb, har bytt jobb, har jobb på gång, söker jobb, fortsatt att studera, har valt att göra andra saker: rest, ägnat tid till familjen, ägnat mig åt fritidssysslor)

BLEV DET SOM DU VILLE?

VAD BLEV BRA OCH VAD BLEV MINDRE BRA?

VAD VILL DU ÄNDRA PÅ?

VILKA MÖJLIGHETER HAR DU ATT ÄNDRA PÅ DET SOM HÄNDE?

OM DU HAR JOBB:

BERÄTTA KORT VAD DU GÖR PÅ DITT JOBB?

(avbryt om det blir en alltför detaljerad genomgång)

HUR FICK DU KONTAKT MED DIN NUVARANDE ARBETSGIVARE?

VARFÖR TROR DU ATT JUST DU FICK JOBBET?

HAR DU RÄTT UTBILDNING FÖR JOBBET?

(alternativ: överkvalificerad, underkvalificerad i förhållande till min utbildning, saknar koppling till min utbildning, fast jobb, deltidsjobb, tillfälligt jobb)

KOMMER DU ATT BLI KVAR PÅ DET HÄR JOBBET?

OM JA – VARFÖR?

VAD KRÄVS FÖR ATT DU SKA BYTA JOBB?

(alternativ: karriärväg, högre lön, intressantare uppgifter, högre befattning, större inflytande, fast anställning, heltid)

OM NEJ – VARFÖR, OCH VAD VILL DU BYTA TILL?

KAN DU TÄNKA DIG ATT FORTSÄTTA MED NÅGON FORM AV STUDIER?

VARFÖR? NÄR? VAD?

HAR DU ERFARENHETER AV ATT FLYTTA ELLER ATT PENDLA I SAMBAND MED NUVARANDE/TIDIGARE JOBB ELLER STUDIER?

(alternativ: skilj ut i frågan som gäller att flytta respektive pendla)

HUR SER DU PÅ DINA MÖJLIGHETER ATT FLYTTA ELLER ATT PENDLA FÖR ATT FÅ JOBB ELLER BYTA JOBB?

VAD TROR DU ATT DU SKULLE VINNA/FÖRLORA PÅ ATT BÖRJA FLYTTA ELLER PENDLA?

(alternativa konsekvenser: öka lönen, öka chanserna till intressantare jobb, öka de sociala kostnaderna, svårt att få arbets- och privatliv att fungera tillsammans, utfallet beror på var man flyttar och hur långa pendlingsstiderna blir)

OM DU ÄNNU INTE HAR FÅTT JOBB:

VAD STRÄVAR DU EFTER ATT FÅ FÖR JOBB?

VAD GÖR DU FÖR ATT HITTA ETT SÅDANT JOBB?

OM UTBILDNINGEN

VARFÖR VALD DU DEN UTBILDNING/ DET UTBILDNINGSPROGRAM DU NU SLUTFÖRT?

(alternativ: utbildningen gick på rätt ort, visst väldigt lite om utbildningen, ens lump att det blev den här utbildningen, spännande innehåll, har alltid varit intresserad av sociala, tekniska resp ekonomiska frågor, säker på att få jobb efter studierna)

TÄNKTE DU NÅGON GÅNG PÅ ATT VÄLJA EN ANNAN UTBILDNING? VILKEN? VARFÖR?

HUR SÅG DU PÅ DITT YRKESVAL UTIFRÅN CHANSERNA ATT FÅ ETT JOBB EFTER AVSLUTADE STUDIER?

HAR DINA FÖRVÄNTNINGAR INFRIATS ELLER UTEBLIVIT?

HADE DU KONTAKT MED NÅGON TÄNKBARA ARBETSGIVARE UNDER DIN STUDIETID?

(alternativ: hade redan före studierna sådana kontakt, arbetare redan under studierna hos arbetskrivaren, fick kontakt under studietiden, arbetsplatsplacerad praktik, saknade helt kontakt med någon arbetsgivare)

HUR TYCKER DU ARBETSGIVARNAS KUNSKAP/ATTITYD TILL DIN UTBILDNING ÄR?

(alternativ: underskattar vad jag kan, saknar uppfattning om utbildningen, god kunskap, inte sällan egen erfarenhet av studieprogrammet, stora förväntningar på vaga grunder)

OM KONTAKTNÄTVERKET

NÄR BÖRjade DU AKTIVT SÖKA JOBB?

BERÄTTA HUR DU GICK TILL VÄGA

(alternativ: tidningsannonser, via Internet, direkt erbjudande från arbetsgivare, sökte själv kontakt med arbetsgivare, kontakt förmedlad genom bekanta, arbetsförmedling, kontakt genom examensarbete, kontakt via högskolan)

VILKA PERSONER HAR DU FÅTT STÖD FRÅN UNDER TIDEN DU LETAT JOBB? (FÖRE ELLER EFTER AVSLUTADE STUDIER)

(alternativ: stödjande, orienterande, förmedlande)

Följdfrågor för att täcka av "piltavlan" olika cirklar:

HAR DU FÅTT NÅGOT STÖD ELLER HJÄLP FRÅN DIN FAMILJ ELLER SLÄKTINGAR?

HAR DU FÅTT NÅGOT STÖD ELLER HJÄLP FRÅN VÄNNER, STUDIEKAMRATER, GRANNAR ELLER ANDRA SOM DU KÄNNER BRA?

HAR DU FÅTT NÅGOT STÖD ELLER HJÄLP FRÅN NÅGON MYNDIGHET ELLER ORGANISATION?

(alternativ: Arbetsförmedlingen, Högskolan, Försäkringskassan, Fackföreningen, annan)

HAR DU HAFT KONTAKT MED ARBETSFÖRMEDLINGEN

OM JA: VAD ÄR DINA ERFARENHETER FRÅN DEN KONTAKTEN? BERÄTTA VAD SOM HÄNDE?

OM NEJ: VARFÖR HAR DU INTE VALT ATT KONTAKTA ARBETSFÖRMEDLINGEN?

HAR DU FÅTT NÅGOT STÖD ELLER HJÄLP FRÅN HÖGSKOLANS SIDA?

OM JA: HUR OCH FRÅN VEM?

(Alternativ:

Tre typer av relationer:

- privata (familjen, släkt, det sociala arvet)
- egenutvecklade (vännar kollegor, grannar etc.)
- institutionella (högskolan, arbetsförmedlingen, försäkringskassan, fackföreningar, andra)

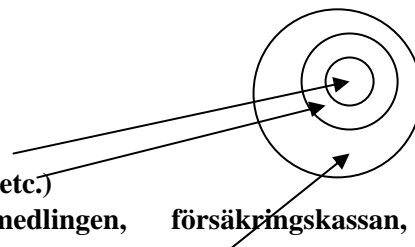
Tre typer av innehåll:

- stödjande – allmän social support;
- orienterande – visa vägar på arbetsmarknaden;
- förmedlande – hjälpa till att knyta konkreta kontakter.)

VILKA PERSONLIGA EGENSKAPER ANSER DU VARA VIKTIGA/AVGÖRANDE FÖR ATT DU SKA KUNNA HÄVDA DIG PÅ ARBETSMARKNADEN?

(alternativ: rätt ålder, rätt kön, personliga egenskaper (social kompetens, förmågan att "förpacka sig själv", framhålla sina individuella meriter, bra på att "snacka"), annan arbetslivserfarenhet, goda referenser, personliga kontakter på företaget, tidigare arbete på företaget, utlandsstudier, bra högskolebetyg, högskoleexamen)

VILKA ÄR DINA STARKA SIDOR OCH VILKA ÄR DINA SVAGA SIDOR?

(alternativ: känner du otrygghet, osäkerhet, att du är utelämnad utan stöd, att du får ta hela risken med ditt val av utbildning och jobb, att samhället olika institutioner ger litet stöd för att hitta rätt på arbetsmarknaden, att arbetsgivare ställer orealistiska krav)

HUR HAR DU UPPLEVT TIDEN SOM ARBETSSÖKANDE?

(alternativ: stressande, otrygg, ”krisig”, spännande, lärorik)

OM LIVSSITUATIONEN

BESKRIV DIN SOCIALA SITUATION?

(alternativ: familj, barn, boende, resor (bil, allm. kommunikationer) intressen vid sidan av arbete, ålders- och könsbestämda restriktioner i valet av arbete och vardagsliv)

HUR SER DU PÅ RELATIONEN MELLAN ARBETE OCH FRITID?

HUR KAN MAN FÖRENA DESSA?

VAD ÄR DU BEREDD ATT GÖRA AVKALL PÅ I DIN VARDAG FÖR ATT FÅ ETT BRA JOBB?

SLUTFRÅGA

ÄR DET NÅGON FRÅGA DU SAKNAR? VILKEN?

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!!!

11 BILAGA

Sammanställning av urval av intervjupersoner och bortfall

Sammanställning av urval av intervjupersoner och bortfall inom Mobilprojektet ”Högskoleutbildades etablering på arbetsmarknaden”

I undersökningen har används det offentliga registret för registrering av studiepoäng och examina vid Mälardalens högskola (LADOK) för att skapa en urvalsram. Vid arbetet att upprätta denna ram har högskolans LADOK-ansvarige, Lena Östling, bidragit med sin expertkompetens. Urvalsramen omfattade totalt 233 studenter vid högskolan som avlagt examen under perioden från juni till december år 2004 inom någon av de utbildningar som anges här nedan. Minimikravet i vårt urval är att den examen man tagit ut minst omfattat 120 högskolepoäng. Undantag har gjorts för fyra intervjupersoner som inte tagit ut sin examen under angivna tidsperiod, utan vid annat tillfälle, men som i övrigt uppfyllt urvalskriterierna. Avsteget gjordes för i några enskilda fall underlätta att få tillgång till intervjupersoner efter problem med bortfall.

Bortfallet i samband med de 70 intervjuer som ingått i undersökningen har omfattat 23 personer från ordinarie urvalet. För att kompensera för detta bortfall har varje intervjuare fått två extra reservpersoner som man i första hand kontaktat (totalt har 7 intervjupersoner hämtats från den listan). När inte dessa har räckt till har en gemensam lista på reservpersoner upprättats från vilken namn har kunnat inhämtas vid behov (totalt har 16 intervjupersoner hämtats från den listan).

Vid intervjuarnas redovisning av bortfall framkom följande orsaker:

Ville inte delta: 7

Tidsbrist/flyttat: 5

Ej svar efter ett flertal uppringningar: 5

Ej nåbar adress: 7

Inom projektets ram har 15 C-nivåstudenter arbetat med sina uppsatser. Var och en har genomfört 5 intervjuer som transkriberats. Inför uppsatsarbetet har man haft tillgång till samtliga 70 genomförda intervjuer som urvalsram. Från detta har ett riktade urval gjorts, som har bestämts av uppsatsernas olika problembeskrivningar, vilket givit möjlighet till en god precision vid val av respondenter. Detta förfarande har inneburit att uppsatsförfattare använt även intervjuer som man själv inte genomfört.

Här redovisas det faktiska urvalet fördelat på utbildningar, kön och ålderskategorier. Inom parentes anges urvalet före bortfall och inbyten av reservpersoner. Skillnaderna beror delvis på att det faktiska urvalet beräknas på 70 intervjuer medan det primära urvalet omfattade 75. Skillnaden beror på att en av intervjuarna ännu inte genomfört sina fem intervjuer. Övriga skillnader består i att urvalet inom utbildningsgrupperna Social omsorg, Missbruk och Välfärd samt IMF ökat något. Något färre män ingår också, men motsvarar nu mer fördelningen i urvalsramen. Skillnader i åldersfördelningen är små.

	Beteenevet V+E	Soc omsorg, Missbruk, Välfärd	Datateknik, Energiteknik	Byggteknik, Miljöteknik
Totalt urval	12 (15)	20 (18)	8 (10)	8 (10)
Kvinnor	11 (12)	16 (15)	2 (2)	6 (6)
Män	1 (3)	4 (3)	6 (8)	2 (4)
född – 1969	3 (5)	12 (8)	2 (2)	0 (0)
1970-1977	4 (4)	4 (6)	4 (4)	4 (6)
1978 -	4 (6)	4 (4)	2 (4)	4 (4)

	Ekonomprogram V+E	IMF	Totalt antal	Andel av urvalet	Andel i urvalsramen N=233
Totalt urval	14 (16)	8 (6)	70 (75)		
Kvinnor	8 (9)	6 (4)	49 (48)	70% (64 %)	71 %
Män	6 (7)	2 (2)	21 (27)	30% (36 %)	29 %
född – 1969	5 (5)	1 (0)	23 (20)	33% (27 %)	30%
1970-1977	2 (5)	2 (3)	21 (28)	30% (37%)	33 %
1978 -	7 (6)	4 (3)	26 (27)	37% (36 %)	37 %

Utbildningsbeteckningar:

Beteendevetenskapliga programmet 120-160 p Västerås + Eskilstuna

Beteendevetenskapliga programmet, Social omsorg 120-160 o

Missbrukarvårdsprogrammet 120 p

Välfärdsarbete med inriktning mot rehabilitering 120 p

Datavetenskapliga programmet 80-180 p

Energiteknik (utbildningen ingår numera i andra program)

Byggnadsingenjör 120-180 p

Miljöteknik (utbildningen ingår numera i andra program)

Ekonomiprogrammet 120-160 p Västerås + Eskilstuna

Internationella markandsföringsprogrammet – IMF- 120-160 p

Sammanställningen har upprättats av Tommy Törnqvist 2006-05-28.